

KAROLINE MIRKOVIĆ

Divnas bok

ÖVERSÄTTNING CILLA NAUMANN

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

www.wwd.se

ISBN 978-91-46-24287-1

COPYRIGHT © Karoline Mirković

ORIGINALET TITEL Divnas bok

First published by Forlaget Oktober, 2024

Published in agreement with Oslo Literary

Agency

ÖVERSÄTTNING Cilla Naumann

OMSLAG Sara R. Acedo

TRYCK ScandBook, EU 2025

På sätet bredvid mig ligger en påse med två äpplen och KiKi-karameller.

Framför mig sitter farbror med en hand på ratten och armen hängande ut från det öppna fönstret. Han har en Drinacigarett i mungipan, och röken smyger sig ut i kvällsmörkret när han askar ut genom fönstret.

Bredvid farbror sitter pappa och Radio Dženarika sprakar i högtalaren. Jag tror att de hade en Lepa Brena-kavalkad på radion just den kvällen, och kanske sjöng hon »Ja sam Jugoslovenka«, men jag kommer i alla fall ihåg att när jag sitter där i baksätet och ser pappa snett framför mig, då tänker jag att han skulle ha sjungit med. Förut skulle han ha sjungit med, men nu säger han ingenting; han bara sitter där i framsätet med midjeväskan i knät och tittar rakt fram på mötande bilar, och mygg och nattfly dunsar mot vindrutan.

Solen är på väg ned, eldflugorna vaknar snart, och jag låter kroppen sjunka i sätet, armarna väger hundra kilo i knät.

Vi kör genom kvällen och de zlatiborska bergen, mot bussstationen och nästa etapp på vägen hem mot Norge. Vi kör förbi byggnader utan tak, med armeringsjärnen som armar sträckta

*mot himlen, förbi kratrar på de oplöjda åkrarna, halvt uppätta
hökrar som lutar sig mot varandra i halvmörkret. Solrosorna
som växte sig höga på fälten under sommaren ligger i ett rutt-
nande kaos efter den senaste hagelstormen. Eller som spår efter
en begravning nyss, men jag vet inte om jag tänkte på det just då.*

*Den gröna lukten av eneskog, lavendel och våt jord pressas in
i bilen genom mörkret. Bergstopparna far förbi som grå skuggor
och blir liggande kvar bakom oss, som övergivna. Det blir mörkt
nästan genast när solen går ned, utan skymning eller övergång
mellan ljus och mörker. Bara det ena eller andra: mörkt eller
ljus, svart eller vitt, glödhet eller så kallt att man får gåshud.*

JAG KUNDE HA hoppat av bussen var som helst efter Bjerke och gått hem till lägenheten på tolv, kanske sjutton, minuter, så nära hem var jag. Men vägen hem kändes längre än mellan Bjølsen och Veitvet; som om jag la något större än bara dansträningen bakom mig, och tog mig till något mindre än det där hemma.

Hjärtat slog fortfarande i danstakt, trots att jag hade stått och väntat på bussen i tjugo minuter efter träningen. Jag satte på min freestyle, lutade huvudet mot fönstret, det blev imma på det kalla glaset.

När jag tog t-banan kändes det annorlunda. Den tog mig hem, och det var det, från Tøyenbadet, Stovnercentret, Sagabion. Jag kunde stå utan att hålla i mig på tåget, med ögonen stängda till och med, och aldrig förlora balansen eller tvivla på var jag var; jag kände igen den långa kurvan mellan Økern och Hasle, det lilla guppet i rälsen när tåget körde ut från Risløkka, stigningen upp mot Linderud. Lukten, rytmen, utsikten när jag öppnade ögonen och tåget körde in på perrongen vid Veitvet.

Men när jag blundade där på bussen, med dansen

kvar i mig, då försvann det som låg utanför fönstret, och jag såg något annat än början av Groruddalen bakom ögonlocken: jag såg de gröna zlatiborska bergen som låg i rader efter varandra längs horisonten, som en sådan där pop-up-äventyrsbok där bilderna viker ut sig när man öppnar den. Jag kunde höra min kusin nynna *Daj mi vruće rakije* medan hon tjuvrökte bakom höstackarna. Solrosfälten, korna som stod tjudrade och gick runt i en cirkel och betade av gräset där repet tillät, eneskogen i tusen nyanser av grönt och med ett blåskimmer av mogna bär. Allt detta bar jag inom mig, som ett landskap jag kunde lägga utanpå det som låg där utanför fönstret, och på det sättet behålla för alltid.

När jag öppnade ögonen igen närmade sig bussen Linderudsslätten, och när den körde över backkrönet efter Årvollens centrum och ned mot andra sidan, när jag tog in utsikten mot Trondheimsveien och höghusen vid Linderud och Ellingsrudåsen långt bort i fjärran, så var det detta landskap som framstod som främmande. Som att överraska någon man känner väl, framifrån eller plötsligt bakifrån, och se dem innan de ser en själv, och innan de hinner samla ihop sina ansiktsuttryck till de vanliga.

Som att se någon hänga i knäveckan i klätterställningen på skolgården, och man nästan inte känner igen varandra, bägge upp och ned inför varandra. Samma syster som

alltid, dinglande med ett leende i ansiktet, men med mun-
giporna vinklade nedåt i stället för uppåt, som förvriden,
som en främling trots att jag har känt henne hela livet.

– OP-OP-OPAAA! ropade Elvedin bortifrån hörnet vid stereoanläggningen, som från djupet av sitt hjärta. Han stod med blicken och handflatorna vända uppåt liksom mot en dröm, som om det var några andra än oss han bjöd upp till dans.

Träningen var egentligen slut. Sanela hade tänt en cigarett, Miro och Aco satt på golvet och stretchade som efter en fotbollsmatch, och jag letade efter min träningsjacka. Vi hade dansat i två timmar, övat på huvudets vinklar i vändningarna, på att öppna höfterna och på att få ihop ett gemensamt ljud av våra trampande fötter. Vi var färdiga med dansen, kolon var upplöst, vi höll på att plocka ihop bitarna av oss själva, vattenflaskan och träningsjackan, cigarettpaketet.

Men när Niška Banjas rytmer hördes, när Elvedin ropade med handflatorna mot himlen, när vi kände igen rytmen från högtalaren redan i första takten, då flög vi upp igen, som en flock sparvar uppskrämda ur trädet, kaotiskt först, sedan ut på dansgolvet, hand i hand formade vi cirkeln, en kolo, på nytt.

Jag var så trött att jag darrade, hjärtat pumpade i brös-

tet eller om det var stereoanläggningen som vibrerade när den spelade högre än den tålde.

Elvedin ställde sig i mitten av cirkeln och klappade takten som en cirkusdirektör, entvåttrefyr, jedandvatričetiri, och så busvisslade han högt med två fingrar i munnen, som på bröllop eller vašar eller ispraćaj.

– Op-op-opaaaaa! ropade han en gång till, med blicken vänd uppåt igen, och svetten droppade från hans näsa och från örsnibbarna och ritade ännu större skuggor på hans rygg.

Miro dansade med armarna upp i luften och liksom poserade på varje četiri. Hela salen vibrerade, jag var varm och det kittlade i kroppen, och kanske blinkade Miro i hemlighet till mig i dansen, eller så var det bara något jag inbillade mig.

Niška Banja, topla voda
Za nišljije živa zгода
Niška Banja, topla voda
Za nišljije živa zгода

Jedan, dva, tri, čet'ri, pet, šest
Sedam, osam, devet, deset
Deset, devet, osam, sedam
Šest, pet, čet'ri, tri, dva, jedan

MIN MAMMA VAR en sådan som inte märktes direkt när hon kom in i ett rum, inte annat än att det blev lite varmare, lite ljusare i rummet. Och hon luktade gott, som våfflor och rosor på samma gång. Hon stängde av tv:n när jag gjorde läxor så att jag fick lugn och ro i huvudet, och hon vred lite på läslampan och sa att jag skulle anstränga ögonen mindre om ljuset föll rakt ned i boken. Jag märkte att hon hade rätt, men jag insåg det aldrig av mig själv, och om hon inte hade flyttat den där lampan så hade jag suttit och kisat i mörkret för alltid.

När hon fick besök av väninnor som kanske hade sytt sig en ny blus eller hade med sig hembakade frallor till lunch eller så, så var mamma den som böjde sig fram och verkligen kände efter, lät fingrarna följa sömmarna eller blundade och förde brödet upp mot näsan och drog in doften med hela sig och sa saker som:

– På långt avstånd kan jag se att du har lagt upp hela fällan för hand: den faller så fint! Vilket arbete! Sånt här kan man inte köpa hur mycket man än betalar!

Eller:

– Vad är det för smak, är det kummin? Det har jag

aldrig smakat i frallor förut, det ska jag pröva nästa gång jag bakar, för det här var verkligen speciellt!

Mamma var omöjlig att imponera på om man försökte, men om man inte försökte, då kunde hon bryta ut i spontana applåder över att jag hade satt upp håret fint helt själv, eller att rosorna på bakgården slagit ut i blom en gång till på sensommaren. När något bara *var*, liksom.

När vi var i de zlatiborska bergen i Jugoslavien på sommarloven kunde mamma bryta av en liten kvist från en enbuske och gnida den mellan fingrarna och bli helt salig i ögonen och sticka den under näsan på alla andra och säga att de också måste lukta på den, även om hon hade tagit den från *deras* skog, som *de* gick i varenda dag och förstås redan visste allt om. Hon hade alltid något gott att bjuda på till kaffet när fastrarna eller baba Divna och de andra gamla kuttryggiga gummorna med hucklen kom på besök till vårt hus. Det fanns alltid något sött på kaffebordet trots att affärerna låg nere i stan och det inte alls bara var att sticka in och köpa – ett litet marmeladgodis från en hemlig burk i skafferiet eller i alla fall några hembakade kakor med pärlsocker på.

När fastrarna serverade slatkosylt och vatten till oss, sylten som hade en sorts symbolisk betydelse och skulle göra att vi kände oss välkomna, så skyndade de sig att lägga handgjorda spetsdukar under vattenglasen och slatkoskålarna, och jag kände att de gjorde det speciellt

för mamma. Vi petade bara lite i slatkon, som ett svar på välkomstönskningarna, för det var ju bara lite sirap med några sönderkokta frukter i, men spetsarna och handarbetet fick alltid den uppmärksamheten från mamma som fastrarna var ute efter. När de stolt höll fram slatko-brickan och mamma tog sig åt bröstet med den ena handen och lät fingrarna glida över spetsen på brickan med den andra, då blev det en särskild stämning i hela rummet och ingen behövde tvivla på att vi både var och kände oss välkomna, oavsett slatkon.

En sommar, medan allt fortfarande var som förut, när marken darrade av värme och allt var brunt och torrt och det dammade runt oss från alla håll och kanter, kom en av farbröderna hem med tre stora röda vallmoblommor till mamma. Vallmo går ju knappt att plocka, och de låg som sköra fjärilar i farbrors grova händer när han sträckte fram dem. Ingen förstod var han hade hittat något så vackert, något så färgstarkt i den brännande hettan. Mamma tog sig åt bröstet och sa till mig eller om det bara var rakt ut i luften, på norska:

– Den här skönheten kan man inte fånga på bild, och så fick hon nästan tårar i ögonen. Och farbror log som om han förstod, även om han inte förstod ett ord när mamma pratade norska, och alla fastrarna log också, mot både mamma och mot farbror som hade gjort dagen så speciell.

Farbror var så trött att han somnade sittande medan han väntade på middagen den kvällen, han höll på att ramla av bänken vid bordet, men han hade uppträckt tre vallmoblommor i dikeskanten, räknat ut att det var tillräckligt nära gården för att de inte skulle vissna helt innan han kom hem med dem, och så hade han stannat traktorn och plockat dem och sett till att skydda dem för vinden så att de inte flög i väg när han körde hem. Kanske hade han kört extra försiktigt över gupp och stenar och i svängarna; jag kunde se det framför mig. Och mamma blev lika glad för de där blommorna som hon blev när syster och jag plockade den första tussilagon hemma, så jag vet hur farbror måste ha känt sig.

Baba Divna satte vårens allra sista skål med mogen kajmak på bordet bara för mamma, just för henne. Den mogna kajmaken var silkesmjuk, som saltad vispgräddde, och inte alls vattnig som den färska kajmaken, och mamma blundade när hon långsamt åt den. Fastrarna talade förnärligt om att baba Divna hade sagt att hon inte hade någon mogen kajmak kvar, att de hade ätit upp allt eller sålt den på marknaden, och nu hade de slutat mjölka korna på grund av kalvarna och inte ens till Sankt Georgsdagen hade de haft mogen kajmak att ställa på bordet, sa de. Men när mamma kom på besök från Norge, då kunde visst baba Divna ändå leta fram en sista rest.

Alla älskade mamma. Det var som om de kände henne

lika bra som de kände varandra, trots att mamma hade levt ett halvt liv i Norge innan hon träffade dem, och de hade levt varje dag vid sidan av varandra sedan de föddes.

Mamma var norsk, och hon pratade med alla hemma i kvarteret på Veitvet och det blev aldrig några missförstånd av något slag. Hon höll sig aldrig undan från kakbak eller vakthållning i sporthallen, och när grannarna inte städade efter sig i tvättstugan så ringde hon på dörren och sa till ganska strängt, men på ett sådant sätt att man förstod att hon inte var arg eller hade sladdrat bakom ryggen på någon.

– Jag rensade luddfiltret och gjorde rent bakom centrifugen den här gången, men tänkte att jag skulle säga ifrån till nästa gång, sa hon trevligt, men utan att prata bort det, och grannarna ursäktade sig och sa att de var glada för att hon hade sagt till.

Hon pratade serbokroatiska också, även om till och med jag hörde att orden bara stämde delvis. Det var gester och kroppsspråk, leenden och god vilja som gjorde att alla jugoslaver vi kände alltid förstod vad det var hon ville säga. »Ono... kako se zove« – den där saken som man använder till vad-heter-det-nu-igen, sa hon ofta, och då kom alla med förslag på vad det kunde vara hon tänkte på, och så listade de ut det och sa att mamma pratade som en infödd.

Hon hade alltid en bläckpenna i fickan där i Zlatibor-bergen, och när hon hörde ett ord eller ett uttryck som hon inte förstod så skrev hon ned det på armen, »promaja« eller »čuvarkuća« eller »bacati niz reku«, och så fick hon baba Divna att peka och förklara efteråt. Baba Divna viftade med händerna och översatte med hela kroppen och med armarna i luften förklarade hon att *det* betyder drag, eller att *det* är en planta som vi använder för brännskador och svår klåda, och mamma nickade och log som om det gick upp ett ljus för henne. Hela sommaren var mammas vänsterarm blå av bläck, från handleden upp till armbågen och de svåraste orden fyllde hon i med pennan flera gånger tills hon lärde sig dem, de enkla gned hon bort och skrev över.

– Det är så man lär sig, genom att prata och öva och använda de ord man kan, viskade hon till mig när hon märkte att de serbokroatiska orden låste sig inuti mig hemma i Norge och hon ville hjälpa till att lirka upp dem.

– Varför kommer du över huvud taget när du inte har med dig Bjorge, sa baba Divna till pappa senare, efter den sista sommaren, då pappa och jag hade åkt ned ensamma utan mamma och syster. Hur många år som än gick och hur ofta och varmt de än pratade om henne, lärde de sig aldrig uttala Bjørg.

– Što si došao? Varför kommer du ensam? Nästa år måste du ta med dig Bjorge, annars kan du lika gärna

stanna hemma själv också, sa baba Divna, lite på skoj och lite på allvar. Och hon använde ordet *hemma* om Oslo och Veitvet, och inte om platsen där pappa var född och där baba Divnas och deda Stevos hus låg, och jag undrade om hon sa det med flit och om pappa la märke till det.